

Bij dit examen hoort een bijlage.

Achter het correctievoorschrift is een aanvulling op het correctievoorschrift opgenomen.

Dit examen bestaat uit 4 blokken met in totaal 34 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 63 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Blok 1: Europese hofcultuur en de buitenplaats Hofwijck nabij Den Haag
Blok 2: Kunst in de Sovjet-Unie in de eerste helft van de twintigste eeuw
Blok 3: Filmmuziek en westerns
Blok 4: Danskunst na 1950 en hedendaagse populaire dans

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis. In het vragenboekje staan boven de vraag meestal één of meer bronnen aangegeven die van speciaal belang zijn bij de vraag. Deze bronnen worden links op het scherm gepresenteerd.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Blok 1

Dit blok gaat over de invloed van de Europese hofcultuur op de buitenplaats Hofwijck nabij Den Haag.

In de vijftiende en zestiende eeuw verspreidde een nieuwe cultuur zich over Europa. Deze nieuwe cultuur wordt gekenmerkt door een heroriëntatie op de klassieken en staat bekend als de renaissance. De hoven speelden een belangrijke rol in de verspreiding van deze cultuur. Er vonden in deze periode grote ontwikkelingen plaats op het gebied van de wetenschap, waardoor ook de kunsten werden beïnvloed.

Onder andere de volgende takken van wetenschap werden beoefend: de klassieke taal en literatuur, de geneeskunde en de meetkunde. Deze hadden grote invloed op de beeldende kunst uit die tijd.

- 2p 1 Beschrijf voor twee van deze takken van wetenschap hoe ze de beeldende kunst beïnvloedden.

afbeelding 1, tekst 1

Op afbeelding 1 zie je het schilderij *Portret van Constantijn Huygens en zijn secretaris* uit 1627. Huygens speelde een belangrijke rol in het verspreiden van renaissance-idealen in de Noordelijke Nederlanden. Op het schilderij is hij geportretteerd als een 'homo universalis'.

- 3p 2 Geef aan wat een 'homo universalis' is. Noem twee aspecten van de voorstelling waaruit blijkt dat Huygens een homo universalis was.

afbeelding 2 en 3

Rond 1640 startte Constantijn Huygens met het ontwerp van zijn buitenplaats Hofwijck. Op afbeelding 2 zie je de gravure die hij liet maken van zijn buitenplaats. De onderste helft toont de plattegrond van het geheel. Daarboven wordt de buitenplaats in vogelvluchtperspectief getoond en zijn details afgebeeld.

Huygens sloot in de vormgeving van zijn buitenplaats aan bij de ideeën over schoonheid die in de renaissance golden. Zo kwam het grondplan van huis en tuin overeen met de menselijke figuur. Op afbeelding 3 zie je een recente illustratie hiervan.

- 1p 3 Geef aan waarom de menselijke maatverhoudingen als ideaal golden.

afbeelding 2 en 4

Voor Nederland in de zeventiende eeuw was Hofwijck bijzonder, maar in vergelijking met tuinen van Franse en Italiaanse hoven was de tuin van Hofwijck zeer bescheiden. Op afbeelding 4 zie je de plattegrond van de tuin van de Villa d'Este (1550), nabij Rome. Deze tuin was heel ruim van opzet, had grootse, ingenieuze waterpartijen en een omvangrijk beeldenprogramma dat onder andere bestond uit miniatuurbouwwerken uit het oude Rome en kopieën van klassieke beelden.

- 2p 4 In de cultuur van de grote Europese hoven had de tuin diverse functies. Beschrijf twee van deze functies.

afbeelding 2, tekst 2

Huygens was trots op zijn buitenplaats, maar in het calvinistische Nederland werden uiterlijk vertoon en het etaleren van rijkdom kritisch bekeken. Hij schreef een uitgebreid gedicht dat onder meer diende om zich tegen deze kritiek te verdedigen.

- 1p 5 Geef uit het gedicht een voorbeeld van zijn verdediging.

afbeelding 2, tekst 2

Naast het geven van een verantwoording diende het uitgeven van het gedicht en de gravure ook andere doelen.

- 2p 6 Noem twee van deze doelen.

afbeelding 5

Aan het eind van de twintigste eeuw stond het huis Hofwijck er nog wel, maar grote delen van de tuin waren verdwenen. Van het oorspronkelijke tuinontwerp was nog maar weinig terug te vinden.

In 2006 is besloten om de tuin zoveel mogelijk te reconstrueren. De vraag kan worden gesteld of een reconstructie van de tuin, in deze beperkte vorm, een zinvol project is.

- 2p 7 Geef een argument waarom een reconstructie niet zinvol zou zijn. Geef vervolgens een argument waarom een reconstructie wel zinvol genoemd kan worden.

Blok 2

Dit blok gaat over kunst in de Sovjet-Unie in de eerste helft van de twintigste eeuw.

afbeelding 1

In 1917 vond de Russische Revolutie plaats. Daarmee kwam een einde aan het tsarenrijk en werd de socialistische staat de Sovjet-Unie opgericht.

Rond 1917 vonden ook grote veranderingen plaats op kunstzinnig gebied. Verschillende avant-gardistische groeperingen ontstonden, waaronder 'de suprematisten' en de 'constructivisten'. Op afbeelding 1 zie je voorbeelden van de kunst van suprematisten en constructivisten.

De sovjetrevolutionairen omarmden de nieuwe ontwikkelingen in de kunst. Zij zagen overeenkomsten tussen de uitgangspunten van hun revolutionaire politiek en de uitgangspunten van de avant-gardegroeperingen.

2p 8 Noem twee van deze overeenkomsten.

afbeelding 2, tekst 3

Op afbeelding 2 zie je de Agitproptrein, met in een van de wagons een kleine bioscoop. Lenin, de eerste leider van de Sovjet-Unie, zag film als de belangrijkste kunstvorm. Hij meende dat het medium uitermate geschikt was om de ideeën van de revolutie te verspreiden, meer nog dan theater of beeldende kunst. Dit leidde tot de oprichting van verschillende filmstudio's en het stimuleren van jonge cineasten.

Met het medium film kan, eenvoudiger dan met theater, een groot publiek bereikt worden.

2p 9 Geef hiervoor twee redenen.

filmfragment 1, tekst 3

In fragment 1 zie je een deel van *De man met de camera* uit 1929 van Dziga Vertov. Deze documentairefilm geeft een beeld van het leven in verschillende Sovjetsteden van de ochtend tot de avond. Het beeld dat Vertov hier toont van de Sovjet-Unie is propagandistisch te noemen.

3p 10 Leg uit waarom hier sprake is van propaganda. Betrek twee voorbeelden uit het fragment in je antwoord.

filmfragment 2, tekst 4

In 1924 maakte Sergej Eisenstein de film *Stasjka* (Staking). In het filmfragment zie je het begin van deze film. De schermtekst meldt: 'Alles in de fabriek gaat rustig zijn gang'. Uit de eerste beelden die na deze schermtekst volgen blijkt dat de fabriek goed draait.

3p 11 Geef drie voorbeelden waaruit blijkt dat het goed gaat in de fabriek.

filmfragment 3, tekst 4

In filmfragment 3 zie je dat de situatie in de fabriek verandert, het evenwicht in de fabriek dreigt verstoord te worden. De schermteksten halverwege dit fragment melden: 'Alles gaat rustig door...', 'Maar...' en vervolgens: 'Er broeit onrust...'. Eisenstein toont dat er een staking op komst is. Zo laat hij arbeiders zien die samenzweren. Ook maakt hij gebruik van verschillende, voor film specifieke technieken om duidelijk te maken dat er verandering op komst is.

2p 12 Geef daarvan twee voorbeelden aan de hand van het fragment. Laat de schermteksten en het geluid buiten beschouwing.

filmfragment 4, tekst 4

In het filmfragment zie je dat de directeur wordt geïnformeerd over de op handen zijnde staking. Eisenstein maakte specifieke keuzes ten aanzien van de casting (selectie van acteurs) en de speelstijl voor de rollen van de directeur en de informanten.

3p 13 Beschrijf Eisensteins keuze in **casting** en **speelstijl** voor deze rollen. Geef vervolgens aan met welk doel Eisenstein juist deze keuzes maakte.

filmfragment 5, tekst 4

In het fragment zie je beelden van de aandeelhouders die beraadslagen over hoe te reageren op de staking, deze beelden worden afgewisseld met beelden van de stakers. Eisenstein maakt door middel van een metafoor duidelijk welke strategie de aandeelhouders kiezen.

1p 14 Leg de metafoor die Eisenstein gebruikt uit.

De film *Stasjka* heeft een citaat van Lenin als motto. Deze tekst wordt aan het begin van de film getoond, en luidt:

"De kracht van de arbeidersklasse ligt in de organisatie. Zonder organisatie van de massa is het proletariaat niets. Georganiseerd is het alles. Georganiseerd zijn betekent eenheid in actie, de eenheid van praktische activiteit."

In zijn film kiest Eisenstein ervoor de rollen van de arbeiders niet uit te werken tot individuele karakters.

- 1p 15 Geef aan wat de betekenis is van het motto en leg uit hoe deze keuze van Eisenstein hierop aansluit.

Blok 3

Dit blok gaat over filmmuziek en westerns.

filmfragment 1

In de eerste helft van de twintigste eeuw ontwikkelde Hollywood zich tot het centrum van de filmindustrie in de Verenigde Staten. In Hollywood werd het genre 'western' ontwikkeld. Hiervan zie je in fragment 1 een voorbeeld.

- 1p 16 Het genre 'western' was in de Verenigde Staten zeer populair. Leg uit waarom het genre in de Verenigde Staten populair werd.

filmfragment 1

Een bekende componist van muziek voor Hollywoodfilms van circa 1930 tot 1960 is Max Steiner. Hij componeerde de muziek voor *The Searchers*. Hij had de opvatting dat de muziek de actie van de beelden in een film moet ondersteunen. Deze opvatting zie je terug in de achtervolgingscène uit *The Searchers* in filmfragment 1.

- 2p 17 Geef twee kenmerken van de muziek waardoor de actie in deze scène wordt ondersteund.

Na de Tweede Wereldoorlog, in de jaren vijftig en zestig, maakte de filmindustrie in Hollywood een economische en artistieke crisis door. Een van de oorzaken van deze crisis was een boycot van films uit Hollywood door Europese landen, zoals Italië en Groot-Brittannië.

- 1p 18 Noem nog een oorzaak voor de crisis in Hollywood in die periode.

filmfragment 2, tekst 5

Vanaf de jaren veertig werden ook in Italië westerns geproduceerd. In 1968 maakte de Italiaanse regisseur Sergio Leone *Once Upon a Time in the West*.

In filmfragment 2 zie je een van de eerste scènes van deze film. In deze scène wordt op een aantal manieren verwezen naar belangrijke elementen uit het verhaal. Zo verwijst de trein naar de aanleg van de spoorlijn.

- 2p **19** Noem nog twee elementen uit het verhaal en beschrijf aan de hand van het fragment hoe hiernaar wordt verwezen in beeld en/of geluid.

filmfragment 3 en 4, tekst 5

Ennio Morricone componeerde de muziek voor *Once Upon a Time in the West*. De hoofdrolspelers van de film, Frank en Harmonica, zijn gekoppeld aan een eigen, specifiek instrument en aan een vaste melodie. Bij Harmonica hoort een mondharmonica en bij Frank een elektrische gitaar.

In filmfragment 3 maakt Harmonica zijn entree in de film. In filmfragment 4 zie je de slotscène van *Once Upon a Time in the West*. In deze scène komen Frank en Harmonica eindelijk tegenover elkaar te staan.

- 2p **20** Beschrijf hoe de instrumenten de personages typeren.

Sergio Leone paste bij *Once Upon a Time in the West* een nieuwe werkwijze toe. De muziek van Morricone werd van tevoren opgenomen en afgespeeld tijdens het filmen. Deze werkwijze hielp acteurs om hun rol vorm te geven.

- 2p **21** Geef twee manieren waarop deze werkwijze een acteur kon helpen om zijn rol te spelen.

Gelijktijdig met het uitbrengen van de film *Once Upon a Time in the West* werd de verkoop van grammofoonplaten met de filmmuziek gestart. De verkoop van deze platen was een enorm succes, miljoenen exemplaren werden verkocht.

In dit geval kon de muziek uitstekend functioneren als marketinginstrument voor de film.

- 1p **22** Leg dit uit.

Blok 4

Dit blok gaat over de danskunst in de tweede helft van de twintigste eeuw en over hedendaagse populaire dans.

afbeelding 1 en 2

In de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw ontwikkelde een groep dansers en choreografen in New York een nieuwe vorm van dans.

Deze groep gaf voorstellingen in de openbare ruimte in New York, zoals te zien op afbeelding 1 en 2. Door hun optredens in de openbare ruimte bouwden ze een nieuw, eigen publiek op.

- 1p 23 Geef aan hoe het optreden in de publieke ruimte bijdraagt aan het opbouwen van een nieuw publiek.

tekst 6

Dansers en choreografen van de Judson Church groep gingen ervan uit dat op alle locaties gedanst kon worden en dat elke beweging dans kon zijn. Deze opvatting past in de tijdgeest van de jaren zestig.

- 2p 24 Beschrijf deze tijdsgeest en leg uit hoe bovenstaande opvatting hierin past.

filmfragment 1, tekst 6

In het filmfragment zie je een deel van de choreografie *Dance* uit 1979 van Lucinda Childs. Zij maakte deel uit van de Judson Church groep.

Childs hanteert een analytische benaderingswijze; die komt tot uitdrukking in het benadrukken van de choreografische structuur en van de beweging.

- 2p 25 Beschrijf twee manieren waarop de **choreografische structuur** hier wordt benadrukt.

- 2p 26 Beschrijf twee manieren waarop de **beweging** hier wordt benadrukt.

filmfragment 1

Voor *Dance* werkte Childs samen met beeldend kunstenaar Sol LeWitt en componist Philip Glass. Sol LeWitt maakte een film van het stuk. Deze film projecteerde hij op een doorzichtig doek dat voor het podium hing.

- 1p 27 Geef aan wat het effect is van deze filmprojectie.

afbeelding 3, tekst 7

De Minimal Art en Minimal Music vormden voor Childs een inspiratiebron. Haar werk wordt daarom ook wel 'Minimal Dance' genoemd.

Op afbeelding 3 zie je een voorbeeld van Minimal Art, het kunstwerk A2 uit 1967 van Sol LeWitt.

- 2p **28** Geef voor de **vorm**, het **kleurgebruik** en de **compositie** aan waarom A2 minimalistisch genoemd kan worden.

filmfragment 2, tekst 7

De vernieuwingen in de dans uit de Verenigde Staten inspireerden Europese dansmakers, onder wie de Vlaamse choreografe Anne Teresa De Keersmaeker. Zij studeerde in de jaren tachtig in New York. In 1982 maakte zij de choreografie *Fase*, op muziek van componist Steve Reich.

Dit werk voldoet wat betreft toneelbeeld, kostuums, muziek en dans aan de kenmerken van het minimalisme.

- 2p **29** Noem twee kenmerken van de **dans** waardoor deze uitvoering minimalistisch genoemd kan worden.
- 2p **30** Noem twee kenmerken van de **muziek** waardoor deze minimalistisch genoemd kan worden.

filmfragment 3

De Keersmaeker maakte in 1984 de choreografie *Rosas Danst Rosas*. In 1997 werd van deze choreografie een filmversie gemaakt. Hiervan zie je een deel in filmfragment 3. De choreografie wordt in de film uitgevoerd in een leegstaand schoolgebouw.

In *Rosas Danst Rosas* maakt De Keersmaeker met choreografische middelen dans van alledaagse bewegingen.

- 3p **31** Geef daarvan drie voorbeelden uit het fragment.
- Noem eerst de alledaagse beweging(en).
  - Beschrijf vervolgens hoe De Keersmaeker met choreografische middelen dans maakt van deze bewegingen.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

filmfragment 3

De film *Rosas Danst Rosas* gaat verder dan een objectieve registratie van de choreografie. De filmregie heeft grote invloed op de manier waarop het publiek de uitvoering beleeft.

In de film wordt de suggestie van een verhaal gewekt door de locatie en door het gebruik van filmische technieken, zoals geluidseffecten, kadrering en montage.

- 2p **32** Leg uit hoe door **kadrering** en door **montage** de suggestie van een verhaal wordt gewekt.

filmfragment 4

In 2011 kopieerde popartieste Beyoncé elementen uit de film *Rosas Danst Rosas*. Ze gebruikte, zonder dit te vermelden, De Keersmaekers choreografie in haar clip *Countdown*. In het filmfragment zie je die scène uit de clip.

Beyoncé kreeg in de media veel kritiek op deze werkwijze.

- 1p **33** Formuleer een punt van kritiek op deze werkwijze. Onderbouw je kritiek met een argument.

De clip *Countdown* van Beyoncé kan positieve effecten hebben op het werk en de reputatie van De Keersmaeker.

- 2p **34** Noem twee effecten en geef aan waarom deze positief kunnen zijn voor De Keersmaeker.

Bronvermelding

De in dit examen gebruikte bronnen zijn vermeld in het examen zelf en/of in het correctievoorschrift dat na het examen wordt gepubliceerd.